

MŰHELY

„A TÖRTÉNESZNEK ELSŐSORBAN A TUDOMÁNYOS ELEMZÉS A FELADATA”

**Bemutatjuk Georges-Henri Soutou akadémikust,
a Sorbonne (Paris IV) emeritus professzorát**

Georges-Henri Soutou a Francia Akadémia (*Académie des Sciences morales et politiques*) rendes tagja és az Université de Paris-Sorbonne (Paris-IV) egyetem emeritus professzora. A Thiers Alapítvány elnöke. 2012-ben – Hervé Coutau-Bégarie professzor halála után – az Összehasonlító Stratégiai Intézet (*Institut de Stratégie comparée*) elnöke és az *École de Guerre* stratégiai kurzusainak vezetője lett. Az *Institut français des relations internationales* és a *Revue de Défense Nationale* kuratóriumának tagja, valamint

a *Relations internationales*, a *Revue historique des Armées* és a *Revue d'histoire diplomatique* folyóiratok szerkesztőbizottsági tagja. Kutatási területe a XX. századi nemzetközi kapcsolatok története, különös tekintettel az első világháború és az 1945 utáni francia–német kapcsolatok és kelet-nyugati kapcsolatok történetére. Legfontosabb publikációi: *L'Or et le Sang. Les buts de guerre économiques de la Première guerre mondiale*, Fayard, 1989; *L'Alliance incertaine. Les rapports politico-stratégiques franco-allemands, 1954–1996*, Fayard, 1996; *La Guerre de Cinquante Ans. Les relations Est-Ouest 1943–1990*, Paris, Fayard, 2001 (második kiadás a Pluriel kiadónál 2011-ben *La Guerre froide* címen); *L'Europe de 1815 à nos jours*, PUF, 2007. 2011-ben kiadta édesapja visszaemlékezéseit: Jean-Marie Soutou: *Un diplomate engagé. Mémoires 1939–1979*, Editions de Fallois.

Tisztelt Professzor Úr! Kérem engedje meg, hogy a történelmi pályája kezdetéről faggassam egy kicsit. Mikor kezdett el érdeklődni a történelem iránt, és leginkább mi irányította a hivatása felé?

Nehéz pontos választ adnom a kérdésre, de azt hiszem, hogy nagyjából akkor kezdtem el vonzódni a történelem iránt, amikor megtanultam olvasni. Arra emlékszem, hogy már nagyon korán történelmi könyveket kértem a szüleimtől, akik nagyon meglepődtek rajta. 7-8 évesen már római történelmi könyveket forgattam, a másik kedvenc témám pedig Napóleon élete volt. Ez utóbbi természetesen is mondható, hiszen nem messze laktunk a párizsi Invalidusok Dómjától, amelynek közelsége biztosan izgatta gyermeki fantáziámat. A római történelem iránti vonzalmamra sokkal kézzelfoghatóbb magyarázatot adnék. A szobámban volt egy nagy könyvespolc, amelynek az alsó polcain helyezkedtek el Victor Duruy *Histoire romaine* könyvsorozatának kötetei. Ezeket gyerekként is könnyedén el-

érhettem és lapozgathattam. Amikor még nem tudtam olvasni, főleg a mű illusztrációit nézegettem. Valahonnan innen jöhetett a történelem iránti vonzalmam, amely végigkísért életem során. A pályám kezdete azonban nem volt ennyire egyszerű. Hozzátehetném még, hogy gyerekkoromtól kezdve hosszú ideig éltem külföldön, és gyakran voltam kénytelen egy kicsit külső szemlélőként tekinteni Franciaországra. Így amikor visszatértem Franciaországba, kissé idegenül hatott rám a világ, mivel többet éltem külföldön, mint otthon. Már öt-hatévesen felismertem például, hogy a katolikus és az ortodox templomok bár hasonlóak, de alapvetően eltérnek egymástól. Nem értettem, a katolikusok miért jobbról balra, az ortodoxok pedig balról jobbra vetnek keresztet, ilyen és ehhez hasonló kérdések merültek fel bennem...

Hogyan vált a történelem iránti érdeklődésből hivatástudat?

A történelem iránti érdeklődésem korai volt, ám a hivatásig hosszú út vezetett. Először a természettudományok iránt érdeklődtem inkább és főként matematika és fizika előkészítő órákra jártam a gimnáziumban. A cél az *École Normale Supérieure* intézménybe való sikeres felvételi volt. Az első vizsgán szerencsésen átmentem, majd a következőn elbuktam. Választanom kellett: vagy még egyszer megpróbálom, amit mindenki javasolt, vagy más irányba indulok tovább. Az előkészítő éveimet elismerték az egyetemen és lehetőségem nyílt történelmi tanulmányaim folytatására. Ekkor kerültem a Sorbonne-ra, amely egy igen inspiráló közegnek bizonyult. Az egyetemi könyvtárakban nagyon kényelmesen és hatékonyan lehetett kutatni és az egyetemi élet hangulata is igen megfogott. Az alapidipломám után a *maîtrise* tanulmányok (mesterképzés) folytatása mellett döntöttem. Ekkor ismét választanom kellett, hogy vagy egy jelenkortörténeti téma mellett döntök, vagy az akkori érdeklődésemnek jobban megfelelő középkortörténeti kutatásba kezdek. A jelenkortörténet abban az időben főleg sajtótörténeti kutatásokra korlátozódott, és én pedig igazi levéltári kutatást szerettem volna végezni. Kaptam is egy egyszerű kutatási témát: a XI. Lajos uralkodása idején keletkezett nyolcezer oldalas számvévszékű forrásanyag feldolgozását bízták rám. Ez nagyon izgalmas témának bizonyult, mivel a központi királyi adórendszer keletkezésének legfontosabb korszakát foglalta magában. De az első kutatási alkalommal a nehéz 15. századi kézírással teleírt iratanyagból csupán fél oldalt sikerült kiselabizálnom. Ekkor szüleimmel is meg kellett beszélnem, hogy a nyolcezer oldalnyi napi féloldalas teljesítménnyel hogyan tudom belátható időn belül feldolgozni. Az édesapám előre megmondta, hogy nem fogja a tanulmányaimat ilyen hosszú ideig finanszírozni. Végül is váltanom kellett, és így kezdtem Jacques Droz professzor irányítása alatt a német-francia kapcsolatok történetével foglalkozni. Mivel a hivatalnoki pályához nem éreztem túl nagy készletet, inkább a középiskolai tanári versenyvizsgára készültem fel, amelyen a megtisztelő első helyezést értem el. Az igazsághoz hozzátartozik az is, hogy a szintén velem együtt vizsgázó Jean-François Revel az írásbeli vizsga alatt olyan rosszul lett, hogy ki kellett vinni a teremből és így nem tudta a feladatot befejezni. Ez persze a későbbiekben nem akadályozta meg a nagyszerű tudományos pályáját. Droz professzor ekkor javasolta, hogy folytassam a doktori kutatásaimat az ő irányítása alatt a weimari köztársaság válságát vezetőinek politikai szerepe témában. A katonai szolgálatot is ebben az időszakban

végeztem – 1967 őszétől 1969 tavaszáig – és az *École de Guerre* történelemtanáraként oktattam a szakmai gyakorlatos tiszteket. Az *École de Guerre* keretén belül kétfajta gyakorlati tevékenység működött: egyrészt vidéki vagy külföldi tanulmányutak keretén belül tanulmányozták a múlt nagy hadjárait, amelyekről a résztvevőknek dolgozatot kellett készíteni, másrészt pedig különféle hadgyakorlatokat végeztek, különösen az új nukleáris fegyverek hatásait vizsgálták előszeretettel ebben az időszakban. Mindenesetre minden egyes szakmai gyakorlatot földrajzi vagy történelmi dolgozattal zártak. Így kezdtem el szert tenni bizonyos katonai és hadtörténelmi tapasztalatra. A katonai szolgálat végén a közoktatási minisztérium Mulhouse-ba helyezett, de ugyanekkor hallottam arról, hogy a francia külügyminisztérium levéltára is keres egy történészt, akit egy német-amerikai-angol-francia nemzetközi levéltári bizottsághoz delegálnának Bonnba, ahol a német külügyi levéltár iratainak feldolgozása történt. Azonnal beadtam a jelentkezésem az állásra, mivel már régóta érdekelt a német történelem. Mivel a kutatási témám szintén német történelmi tárgyú volt, a lehetőség, hogy néhány évet Bonnban tölthessek nagy csábítónak tűnt. Az állásom rendkívül sokoldalú és gyakran fárasztó volt: a bonni francia kulturális intézetben franciaórákat adtam és heti háromszor kulturális rendezvények lebonyolításában segédkeztem. Hol egy filmvetítést, hol egy előadást, hol pedig egy átutazó zenekar koncertjét kellett szerveznem. Ehhez járult még a levéltári munka napi nyolc órában. Így gyakorlatilag reggel fél kilenctől éjjelig tartott a munkaidőm. A német külügyminisztériumban külön irodám volt és a német kollégákkal együtt ebédeltem a Rajnára néző kávéházban... Ott a levéltárban tényleg lehetett dolgozni, mivel 400 tonna dokumentum állt a rendelkezésünkre, ami nem egészen ugyanaz, mint a raktárból kikért egy-egy karton... Ott volt például a párizsi német követség vendégkönyve az összes aláírással. De akkor egy meghatározott feladatra szerződtek és nem dolgozhattam saját személyes céljaimra. Milyen kár is volt!

Mivel nem maradhattam örökre Németországban, folytatni kellett a tanulmányaimat. A korábban megcélzott tanársegédi állás a Sorbonne-on időközben eltűnt és az egész egyetemi szféra átalakult az 1968-as események után. Az új rendszerben nehezen találtam a helyemet és így inkább a politikatudományi tanulmányok felé orientálódtam. Már éppen a felvételi űrlapokat töltöttem, amikor felhívott egy korábbi barátom, Philippe Bonnichon, akit nemrég neveztek ki tanársegédnek az éppen kialakulóban lévő Paris IV egyetemen és tájékoztatott arról, hogy akortájt kerestek egy jelenkortörténetre specializálódó tanársegédet. Jól emlékszem a szavaira: „Gyere, eljött a Reconquista ideje!”. A történelem fintora, hogy másnap kaptam egy levelet François-Georges Dreyfus-tól, aki a strasbourg-i Politikatudományi Intézetbe hívott. Ha annak idején telefonon hívott volna és nem pedig levélben, lehet hogy a pályám egészen másképpen alakult volna. Így kerültem hát a Sorbonne-ra tanársegédnek, majd docensnek, ami nem volt egy egyszerű dolog akkoriban, mivel nagyon kevés állás volt csak. Viszont a legtöbbször csak két vagy három riválisom volt az álláshelyekre, ami manapság teljesen elképzelhetetlen lenne. 1974 és 1978 között Angers-ban voltam docens, majd visszahívtak Párizsba, mivel az új felsőoktatási programhoz szükségük volt egy nemzetközi kapcsolatok történetében járatos kollégára.

Milyen szerepet játszott édesapja diplomáciai karrierje abban, hogy a nemzetközi kapcsolatok történetét választotta kutatási témául? A személyes élményei mennyiben hatottak ezen a téren?

A gyermekkori élményeim talán kevésbé befolyásoltak. A későbbiekben viszont nagy szerepe volt ebben a diplomáciának. Amint már említettem, a doktori kutatásaim témájaként a weimari német köztársaság vállalatvezetőinek politikai szerepét választottam. Azt viszont tapasztalnom kellett, hogy igaz a német levéltárakban 1968 májusa után nagyon udvariasan bántak velem, viszont nem nyitották meg a számomra fontos jelentős források nagy részét. Ez elég kínos volt a disszertációm jövője szempontjából. Másfelől pedig egy amerikai kollégám – Henry Turner a Yale-ről, aki később jó barátom lett – éppen ekkor kezdett el könyvet írni ugyanerről a témáról és számára minden forrást hozzáférhetővé tettek. Jeleztem Droz professzornak, hogy nem tudok rendesen kutatni a levéltárakban és már más is e témát kutatja. Mivel egy másod-disszertációt is kellett ekkor még írni, felkerestem Duroselle professzort, akitől kértem, hogy a Francia Külgügyi Levéltár egészen addig zárt részének feldolgozásával az 1950-es Schuman-terv előzményeit kutathassam. Duroselle professzor nem támogatta a tervet és egy másik téma felé irányított. Arra a kérdésre kellett választ keresnem, hogy miért tartott még 1918 novembere után egy évvel Németország blokádja. Végül a jelentésemben arra a következtetésre jutottam, hogy a blokád meghosszabbításának okai elsősorban gazdaságiak voltak, hiszen ezáltal sikerült a háború után a szövetségesek által létrehozott új rendszert megszilárdítani. E kicsit technikai jellegű probléma után a kérdés szélesebb összefüggéseit kezdtem el kutatni, amelyben az első világháború alatt a nagyhatalmak legfontosabb gazdasági céljait igyekeztem meghatározni. Amint látható, itt sem a véletlen műve volt a választás, hanem azért mert nem sikerült azt kutatnom, amit szerettem volna. Röviden így választottam ki a doktori témámat.

Ekkor kezdtem el foglalkozni a nemzetközi kapcsolatok történetével. A diplomata közegeben töltött gyermekkorem, a részben idegen eredetű családi hátterem részben nyelvi ismeretekkel ruháztak fel – amelyek elengedhetetlenek a nemzetközi kapcsolatok kutatása szempontjából – másrészt pedig a nemzetközi kapcsolatok néhány olyan gyakorlati aspektusával ismertettek meg, mint a diplomaták szerepe, a protokoll vagy a titkosszolgálatok szerepe. Végül is az idegen országok alapos ismerete nagyon fontos módszertani szempontból is. Egyrészt az idegen nyelvek ismerete alapvető a források eredeti nyelven való olvasása és megértése szempontjából, másrészt pedig az országok és a lakosság ismerete szintén elengedhetetlen. Ismerni kell például az olasz, orosz vagy német közegben való viselkedési szabályokat, mivel a hagyományok és kulturális reflexek szerepe óriási lehet. Ezek lassan elsajátítható dolgok, amelyekhez személyes mély élmények segítségére van szükség. A legjobb módszer, ha huzamosabb ideig tartózkodunk az adott országban, vagy gyakran járunk oda és nemcsak a történelemkönyveket olvassuk, hanem a szépirodalmat is, és főleg megismerkedünk az ott élő emberekkel. Egy nemzetközi ügyben egészen más a kapcsolatunk egy olasz diplomatával, mint például egy brit vagy német diplomatával... Ha sok időt töltünk diplomaták között óhatatlanul is felhalmozunk olyan ismereteket és megismerünk különféle kódrendszereket, amelyekkel könnyebben tudunk tájékozódni ebben a közegben: ez egyfajta alkalmazott antropológia, amely a történész munkájához is segítséget nyújthat. Természetesen nem lehet mindenki diplomata-gyerek, az viszont igen

fontos lenne, hogy hosszabb-rövidebb ideig mindenki külföldön töltse pályája egy részét. Itt egy kicsit kritikával kell, hogy illessem a francia szakmai vizsgák rendszerét is, hiszen az álláspályázatoknál nem tekintik fontosnak a jelöltek külföldi tapasztalatait, holott a hasonló németországi pályázóknál ennek hiánya szinte kizárja a jelölteket a rendszerből.

Ha egy kicsit általánosabban fogalmazzunk meg a kérdést: milyen a diplomaták kapcsolata a történészekkel? Hasznosak-e az utóbiak a diplomatáknak?

Ez a kérdés már sokkal személyesebben érint. Az apámnak rengeteg történelmi könyve volt a könyvtárában. A visszaemlékezései megírásához számos történelmi munkát, sok tanulmány másolatát és különnyomatot gyűjtött össze, köztük az én munkáimat is. Ha nem is értett velük mindenben egyet, mindenesetre megőrizte őket. Apám meg volt győződve arról, hogy a történészek nem láthatnak soha teljesen tisztán a nemzetközi kapcsolatok világában, hiszen nem vettek részt a tárgyalásokon és csak levéltárakat és visszaemlékezéseket használhatják. Vagyis hiányzik számukra annak a megfoghatatlan dolognak a megtapasztalása, amit a tárgyalások kezdetén egy mosoly, egy tekintet, egyfajta rokonszenv kinyilvánítása jelent. Ezen a téren úgy gondolta, hogy a történészek munkája nem túl jó. A keresztapám, Henri-Irénée Marrou írt egy ismertetést Raymond Aron történelemfilozófiai téziséről, amelynek *A történész szomorúsága* címet adta. Apám előszeretettel használta e kifejezést a nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó történészekkel kapcsolatban, akik számára a lényeg elérhetetlen maradt. Ezzel kapcsolatban szoktam megjegyezni kissé cinikusan, hogy egyrészt hosszú távon mindig a történésznek van igaza, mivel az események szemtanúi hamarabb távoznak, másrészt pedig a történész a levéltári források révén belelát a tárgyalópartnerek papírjaiba is. Ezt apám is kénytelen volt elismerni, főleg miután néhány francia és külföldi levéltári forrás alapján készült munkát adtam neki olvasásra. Azt gondolom, hogy a nemzetközi kapcsolatok történetét kutató történész számára alapvető fontosságú, hogy kapcsolatban legyen a diplomatákkal. Franciaországban az 1887-ben alapított Diplomáciatörténelmi Társaság (*Société d'Histoire diplomatique*) éppen e két szféra közötti közvetítő szerepet tölti be.

Hogyan látja Professzor Úr a történészek helyét a társadalomban?

Nagyon fontosnak tartom, hogy a történészek ne szemléljék a tudományos szerepüket totalitárius módon, hiszen az egyes kutatási témákat más szemszögből közelítheti meg a politológus, a szociológus vagy a filozófus... A történész szakma alapszabálya: *post hoc ergo propter hoc*. Ez lenne hát mi a mesterségünk, s ehhez tesszük hozzá a tudományunkat. Nem szabad azt hinni, hogy ennyivel leírhatjuk a munkát lényegét, de a történészi munka alapkérdése ebben rejlik. A történészeknek természetesen megvan a maguk helye társadalomban, de nem szabad, hogy egyfajta guruként viselkedjenek, vagy éppenséggel nemzeti szempontokat erőltessenek a társadalomra. A történésznek elsősorban a tudományos elemzés a feladata, ha ez érdekli az embereket, akkor annál jobb. Ha esetleg közérthető módon tudja megfogalmazni a gondolatait és ehhez ügyesen használja a médiumokat, az szintén nagyon jó. A legellenszenvesebb számomra a történész-guru. Én megértem, hogy az emberek nem lehetnek mind történészek, azt is megértem, hogy az is lehet, hogy amit mondok az nem érdekli őket. 1991-ben, az Öböl-háború elején történt, hogy éppen

publikáltam egy cikket a *Géopolitique* folyóiratban a második világháború utáni közel-keleti amerikai haditervekről, amelyben bemutattam, hogy a politikai döntéstől számítva általában hat hónapra volt szükség a tényleges hadműveletek megkezdéséig. Ez tökéletesen illett Kuvait Szaddam-Husszein általi lerohanása és az ellencsapások elkezdődésének intervallumára. Ekkor felhívtak a France 2 televíziós csatornától, hogy szeretnék-e este beszélni az egyik műsorukban az Öböl-háború franciaországi muzulmánokra gyakorolt hatásáról. A felkérését visszautasítottam, mivel a téma egyáltalán nem tartozott a kutatási területemhez. Néha szemünkre vetik, hogy nem szereplünk eleget a médiumokban, de ilyen jellegű szereplést köszönöm szépen, de nem vállalom.

Milyennek ítéli a franciaországi történészképzést az egyetemeken?

Őszintén szólva, amikor egyetemista voltam akkor voltak csodálatos óráink, és olyanok is, amelyekre egyszerűen nem jártunk be. Ezeknél mindig megoldottuk, hogy valaki bemenjen és indigóval jegyzetelt nekünk. Nem nagyon zavartattuk magunkat. De ekkor még csak egy egyetem volt Párizsban és az évfolyam előadások mindenki számára egyformák voltak. Ugyanaz volt program, nem voltak kredikpontok stb.. Ennek a rendszernek megvolt az az előnye, hogy a tanárok egymás között harmónikusan tudtak dolgozni: az órák tematikája két évente változott, és igyekeztek a történelem átfogó bemutatását nyújtani. Voltak társadalomtörténeti, gazdaságtörténeti, vallástörténeti, politikatörténeti, egyetemes történeti óráink egyaránt. És ehhez kapcsolódtak a szemináriumok, amelyek semmiben sem hasonlítottak a mai szemináriumokhoz. Ezáltal egy eléggé teljesnek mondható képzést kaphattak az egyetemisták. A diploma megszerzése után viszonylag könnyen lehetett találni középiskolai tanári állást a közoktatásban és magániskolákban egyaránt. Az általános történeti tudás magasabb szinten állt és elfogadott volt, hogy nem elég csupán egy korszak tanulmányozásában elmélyedni és a történeti módszerek sem csupán egy-egy időszakra szabottak. Például nem haszontalan az ókori római történelmet tanulmányozni egyez későbbi időszakok megértéséhez. Nekem például az ókori római gens-cliens viszony kiváló modellt nyújtott ahhoz, hogy megértem a Szovjetunió és a keleti blokk országai közötti kapcsolatok működését.

Mekkora jelentősége van a levéltáraknak és a diplomáciai jellegű levéltári forrásokban a történeti kutatómunkában?

A levéltárak alapvető fontosságúak a mi munkánk szempontjából. Azt nem mondanám, hogy a nemzetközi kapcsolatok jelenkori történetét nem lehetne esetleg a politológusok és szociológusok módszereit használva is ábrázolni, de a mi szakmánk a levéltári kutatásokon alapul. Ez persze nem zárja ki egyéb módszerek – például a visszaemlékezések – felhasználását sem. A diplomáciai iratok fontossága attól függ, hogy milyen politikai rendszer termékei voltak. A francia IV. Köztársaság szempontjából elég egyszerű a helyzet: a lényeges források a külügyminisztérium levéltárába, a quai d'Orsay-ra kerültek. Az V. Köztársaság idején már jelentősen megváltozott a helyzet, hiszen a legfontosabb iratok az Elnöki Hivatalban keletkeztek és ezért ennek a levéltárát kell majd jól ismerni a korszakot kutató történészeknek. A levéltárak tehát nagyon fontosak, de a diplomáciai iratok esetében nem árt tudni, hogy hol kezdjük a kutatásainkat, hogy hol őrzik a legfon-

tosabb diplomáciai iratokat. Londonban mindenképpen a Cabinet Office levéltárában kell keresni a lényeges forrásokat, Berlinben ugyanezt a Kancelláriában javasolnám és csak másodsorban érdemes a külügyminisztérium levéltárában kutatni. A kommunista országokban pedig – már amennyiben lehetséges – a központi pártlevéltárakban kell kezdeni a kutatásokat.

Amint ismeretes, több nemzetközi kapcsolatok történetét oktató francia professzor neves iskolát alapított az elmúlt évtizedek során. Ön melyik iskolához tartozott a tanulmányai során, a Pierre Renouvin vagy Jean-Baptiste Duroselle nevével fémjelzett műhelyhez tartozott?

Pierre Renouvin már nyugdíjas volt, amikor a Sorbonne-on tanultam. Őt már csak konferenciákon hallhattam. Jean-Baptiste Duroselle örökölte a katedráját és én hozzá csatlakoztam. De nem voltam egyedül, hiszen a szemináriumát szinte minden hallgatója – egészen a tanári kinevezéséig – folyamatosan látogatta. A szeminárium kedd délután volt, és amikor Angers-ban dolgoztam igyekeztem mindig úgy alakítani az óráimat, hogy részt vehessek rajta. Elképzelhetetlen volt, hogy ne folytassuk a mesterünk szemináriumán való részvételt. Tehát így én is a Duroselle-irányzathoz tartoztam, és mivel szoros együttműködést ápolunk az amerikai, angol és német történészekkel, egy kicsit más szemléletet és módszertani ismereteket sajátítottunk el itt.

Melyek voltak ennek az irányzatnak a legfontosabb eredményei és melyek voltak az esetleges korlátai?

A legfontosabb eredményének az ún. mélyen ható erők (*théorie des forces profondes*) elméletét tartom. Ennek leginkább abban láttuk hasznát, hogy nem kellett a korban rendkívül elterjedt és nyomasztó marxista irányzatnak alátvetni a gondolkodásunkat. Az az elmélet felismerte, hogy a gazdaság, vagy éppen a politikai reprezentáció, a pszichológia, a vallás stb. milyen mélyen meghatározó jelleggel bírhat a nemzetközi kapcsolatokra. Ezáltal ki tudtunk törni a háború előtti diplomáciatörténet kissé megkopott stílusából is. Az irányzat másik nagyon fontos – és főleg Duroselle személyének köszönhető – hozadéka a döntési mechanizmusok rendszeres elemzése volt. Ez volt az iránytűnk, amely lehetővé tette, hogy ne tévedjünk el a különféle elméletek kódében és lehetővé tette, hogy a levéltári forrásokat és a visszaemlékezéseket a fontosságuknak megfelelő helyen értékeljük.

Hogy milyen korlátaink voltak? Kettőt tudnék megnevezni. Az elsőt szinte azonnal felismertem. Ez nem más volt, minthogy az irányzat nem tulajdonított megfelelő figyelmet az eszmetörténeti irányzatok hatásainak. A németek hívták fel a figyelmemet például a filozófiai irányzatok, a különféle értelmiségi és jogi eszmeirányzatok jelentőségére. A hidegháború korának tanulmányozása során pedig az ideológia szerepének alulbecsülése jelentette a másik nagy korlátot. A kort túlságosan realistán és a Szovjetunió külpolitikáján keresztül ábrázolták, amelynek feltétlenül megvoltak a reálpolitikai elemei, de mélyen át volt itatva ideológiával is. Ennek köszönhetően a Duroselle-iskolához való tartozásom sem tekinthető teljesnek, mindig is igyekeztem egy külön irányzatot alkotni. Duroselle professzorral való kapcsolatomban is folyamatosan változott. A doktori disszertá-

cióm készítése során lassan elfogadta az én szemléletem helyességét is, amely túlmutatott a klasszikus nemzetközi kapcsolatok történetén, miután rámutattam arra, hogy az I. világháború utáni gazdasági és politikai folyamatok szükségszerű összefüggésben vannak egymással.

Milyen kapcsolatban áll Professor Úr a magyar történészekkel?

A magyar történészekkel való kapcsolataim – leszámítva Fejérvy Gergely doktori kutatómunkájának (*A frankofón Európa és Magyarország a hidegháború elején*) irányítását – az elmúlt tizenöt évben főleg három nagy témakör körül alakultak ki. Először a hidegháború korszakának kutatása során kerültem kapcsolatba magyar kollégákkal, köztük Kecskés Gusztávval, aki egy igen hasznos és fontos monográfiát publikált *La diplomatie française et la Révolution hongroise de 1956* (Publications de l'Institut hongrois de Paris, 2005.) címmel, valamint Borhi Lászlóval az 1995-től 2005-ig tartó a firenzei, az esseni, londoni King's College és a párizsi Sorbonne egyetemeken közreműködésével folyó hidegháborús kelet-nyugati kapcsolatokat kutató programban. Egy másik jelenkori összehasonlító európai történeti témában szintén kapcsolatba kerültem Péteri Györggyel, akivel a neves cambridge-i *Contemporary European History* folyóirat szerkesztőbizottságában dolgozhattam együtt. Végül egy harmadik nagy kutatási területen, a stratégiátörténet témájában, az Összehasonlító Stratégiai Intézet (*Institut de Stratégie comparée*) elnökeként Tóth Ferencsel volt szerencsém sikeresen kooperálni.

Milyennek látja a magyar történettudomány franciaországi ismertségét és megítélését?

El kell ismernünk, hogy a magyar történelem és történetírás franciaországi láthatósága egyelőre nem elégséges. A nyelvi akadályok alapvetően közrejátszanak ebben, hiszen csak nagyon kevés francia kolléga – Catherine Horel kivételével – beszéli a magyar nyelvet. Ebből egyértelműen adódik az információ hiánya. Nagy szükség lenne például a XIX. századi magyar történelmet – köztük a magyar nemzeteszmé 1848 előtti és utána a Kiegyezésig vonuló fejlődését – bemutató francia tanulmányokra és könyvekre. A Monarchiában Magyarország által játszott különleges, részben a kulturális és nemzetiségi kérdésekkel összefüggésbe hozott szerepe nem igazán ismert nálunk. Budapest hatását a bécsi külpolitikára az 1918 előtti időszakban Franciaországban főleg előítéletekre, nem pedig történeti elemzésekre alapozva mutatják be. A békeszerződések korabeli és a két háború közötti Magyarország története, Horthy admirális szerepe, Magyarország második világháborúban való részvétele vagy a hidegháborús magyar történelem (különösen az 1946 és 1956 közötti időszak) még több franciául is hozzáférhető feldolgozást kívánna. Általános megállapítható, hogy a franciák kevésbé vannak tudatában annak, hogy milyen jelentős magyar hatások érvényesültek a kulturában vagy a politikában. Létezik egy olyan tendencia is, amely Magyarországot egyfajta kivételes, elszigetelt területnek kezeli, annak ellenére, hogy mindig is az európai kulturális, gazdasági, társadalmi és politikai folyamatok szerves része volt.

Köszönöm a beszélgetést.

Az interjút Tóth Ferenc készítette.